

Na drobno!

Najceneje!

Na debelo!

J. GOREC

Palača Ljubljanske kreditne banke.

Pnevmatika

materijal, kolesa

avtomobili!

Večje industrijsko podjetje v Sloveniji
išče za takojšnji nastop
knjigovodjo bilancista
zmožnega tudi slovenske in
nemške ter po možnosti itali-
janske korespondence ter
manipulanta
za nakup lesa in prevzemanje.
Ponudbe pod „Strokovnjak“ na upr. l.

Rudnik Trbovlje

išče dobro izvežbano in izobraženo strojno-
tehnično moč s prakso pri delavnicah in
tvornicah, večšo organizacije delavnic, kakor
tudi dela v tehnični pisarni in tovarniškem
računovodstvu za službo tehničnega pod-
uradnika pri obratnem vodstvu delavnic.
Reflektanti z dobrimi spričevali naj se ogla-
sijo pisмено pri
Rudniškem ravnateljstvu Trbovlje.

L. Mikuš

Ljubljana,
Mestni trg 15
izdelovatelj
dežnikov

Na drobno! Na debelo!
Zaloga
sprehajalnih
palc.
Popravlja točno in solidno

Trapistovski sir
prvovrstni, kg 25— Din,
pirovo in čajno maslo
kg 50— Din razpošilja
so zmernih cenah mle-
karna Karel Lazničky.
Dežanovac (Slavonija)

**Šentjanski
premog**

se dobi po ugod-
nih cenah vsako
množino.
Prodajni urad šentjanskega
premogokopa
Ljubljana, Brekov trg 10.

Casopise, knjige, brošu-
re, tiskovine za urade,
občine, kakor vsa druga
v tiskarsko stroko spa-
dajoča dela izvršuje po
zmernih cenah lično in
po ceni

**Zvezna tiskarna
in knjigarna**

v Ljubljana, Wolfova ul. 1.
Urejena je tudi za tisk
glasbenih del (sekirice,
note).

Majhen ličen paviljon,
zelo pripraven za stojnico ali čedelnjak, se
proda na prostoru Ljubljanskega velesejma. Za
ceno paviljona se izve pri uradu Ljubljanskega
velesejma.

And. Jakil, tovarna kož
in čevljev d. d.
prodajalna Ljubljana, Poljanska c. 13.

Nizke cene
Solidno blago!!

Bogato skladišče moških, ženskih in otro-
ških čevljev iz telečjega boksa v vseh
barvah, govedjega boksa in rjave kravine.

NAZNANILO

**PRESELITVE ZASTOPSTVA „JUTRANJE NOVOSTI“
V MARIBORU.**

S 1. julijem t. l. se preseli zastopstvo našega lista
„JUTRANJE NOVOSTI“ v Mariboru

v Frančiškansko ulico štev. 14.

Tam se sprejema naročnina na list in inserati. Redna
in hitra služba dostavljanja lista na dom. Reklama-
cije se izvršujejo takoj! — Telefon štev. 419.

Zaloga klavirjev in pianinov
najboljših tovarn: Bösendorfer, Czapka, Ehrbar,
: : Schweighofer, Original, Stigl. l. t. d. : :
JERICA HUBAD, roj. Dolenc, LJUBLJANA, Mlaserjeva ul. 5.

Oglasi v „Jutranjih Novostih“ imajo uspeh!**Združene papirnice Vevče, Goričane in Medvode d. d. v Ljubljani.**

Tvornice papirja v Vevčah,
Janeziji in Goričanah.

VABILO

Tvornice lesovine v Goričanah
in Medvodah. Tvorница celuloze
v Goričanah.

k subskripciji IV. emisije delnic.

Izvršuje sklep občnega zbora delničarjev Združenih papirnic Vevče, Goričane in Medvode d. d. v Ljubljani z dne 5. maja 1923 provaja
k temu pooblaščen upravni svet na podlagi odobrenja Ministrstva trgovine in industrije v Beogradu z dne 11. decembra 1922. VI, br. 5642, na občnem
zboru sklenjeno povišanje družbine delniške glavnice

od 12,500.000 na 20,000.000 dinarjev

z izdajo

75.000 komadov delnic po Din 100— nom.

pod sledečimi pogoji:

1. Starim delničarjem se ponudijo nove delnice po kurzu **Din 150— za komad tel quel** v razmerju na dve stari ena nova, protivrednost plačljiva ob subskripciji.
Stari delničarji, ki hočejo izvršiti opcijo, morajo predložiti svoje delnice brez kuponske pole na blagajnah nižje navedenih mest, da se na njih označi izvršitev opcije.
2. Novim delničarjem se ponudijo nove delnice po kurzu **Din 200— tel quel**, plačljivih ob subskripciji.
3. Subskripcija traja od 25. junija 1923 in so določena kot subskripcijska mesta:
Ljubljanska kreditna banka v Ljubljani in njene podružnice, Kreditni zavod za trgovino in industrijo v Ljubljani, Hrvatska podružnica Wiener Bank Vereina v Zagrebu in Jadranska banka A. D. v Beogradu ter njene podružnice.
4. Dodelitev delnic se izvrši po preteku subskripcijskega roka čim najhitreje. Za nedodeljene delnice se vplačani denar vrne najkasneje do 8. avgusta 1923.
5. Izračitev novih delnic se bo izvršila proti vmitvi subskripcijskih potrdil do konca tega leta.
6. Azijski dobiček pri razdelitvi novih delnic se dodeli po odbitku stroškov in pristožnim rezervnim fondom podjetja.
7. Nove delnice so deležne na družbinem dobičku od 1. julija 1923 dalje in so opremljene že s polkuponom za leto 1923.
8. Uspeh emisije je zjamčen po posebnem garancnem sindikatu.

V LJUBLJANI, dne 1. junija 1923.

Upravni svet.

BERSON
Gumi pete in gumi podplate
Pocenile so se!

Avto, Puch tipa 8, 24/35 HP
6 sedežev, z moderno
karoserijo, karbid. luči, zelo dobro
ohranjen se **poceni prodaja.**
Prijazne ponudbe na
Zvezo Industričev, Ljubljana.
Ravno tam se dobe pojasnila.

Posestniki novih stavb

se vljudno opozarjajo na našo veliko izbiro nižje navedenih predmetov, kateri pridejo pri urejevanju novih stanovanj v poštavi in sicer:

Velika izbira preprog vseh vrst iz volne, jute, kokosovega vlakna in linoleja in umetniško izdelanih zastorov na kose in metre. Moketi in gobelini za prevleko otoman in divanov. Platno za rolete in verande. Različno posteljno perilo, kakor rjuhe brez šiva, gradl za žimnice in blazine, pernice, flanelaste in volnene odeje, šivane odeje iz klota, kretona, volne in svile.

Cene primerne! Postrežba solidna!

A. & E. Skaberné, Ljubljana, Mestni trg 10.

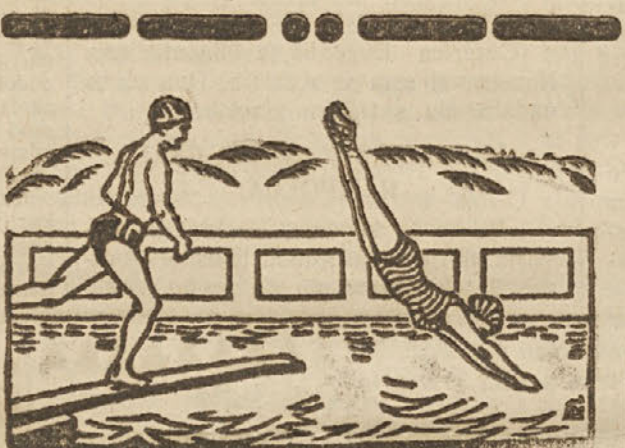
Bled
Letna sezija 1923.
Casino / Cercle des Etrangers
Vse atrakcije kopališč.
Otvoritev 28. junija.

Rogaška Slatina
Letna sezija 1923.
Casino / Cercle des Etrangers
Vse atrakcije kopališč.
Otvoritev 28. junija.

I. JAX & SIN
LJUBLJANA, Gosposvetska cesta
priporoča svojo bogato zalogo:
Pisalnih strojev „ADLER“
Sivalnih strojev
za rodbino in obrt
Voznih koles
Styria -- Dürkopp,
Orožno kolo (Waffenrad)
Ceniki zastoj in franko.

Karlo Jetzbacher d. d.
Zagreb, Vlaška ulica 25 Telefon 4-90
Mi zastopamo nekaj časa najbolj
poznano tvornico
Automatische Guss-Stahlkugel Fabrik
vorm. Fr. Fischer
ter dobavljamo vse vrste in kakovosti
ležaje (Kugellager)
postavno skladišče Zagreb z brez-
konkurenčnimi cenami.
Zahtevajte ponudbe!
Katalogi se pošiljajo interesentom brezplačno.

Trgovci tekstila
poščitite pri kupovanju na Dunaju trdnjo
Heinrich Grünhut
L. Rudolfsplatz 13.
katera ima vedno na skladišču transit
velike množine vseh vrst tekstilne robe.

Različno kopalno perilo za dame
in gospode!

A. & E. SKABERNE
Ljubljana, Mestni trg šte. 10.

Najstarejša špedicijska trdnja v Sloveniji
R. RANZINGER, Ljubljana - Jesenice
špedicijska pisarna
Podjeje za prevažanje blaga južno Slovenije. Brzovrni in tovrstni nabavni promet iz Avstrije in v Avstrijo. Podjeje za prevažanje pohitke. — Skladišče s posebnimi kaprini kabinami za pohitke.
Brzjavlj: RANZINGER. Interurban telefon 60.

„POSEST“
Realitna pisarna. — Obi, konces. posredovalnica za nakup, prodajo in zamenjavo nepremičnin.
Ljubljana, Poljanska cesta 12
NAZNANJA ocajem interesentom OTVORITEV PISARNE v Ljubljani, Poljanska s. 12
kjer prične poslovati
dne 2. julija 1923
Za posredovanje nakupa, prodaje in zamenjave nepremičnin v TU- in INOZEMSTVU —
prekro in zamenjave STANOVANJ, trgovskih in obrtnih LOKALOV, osebnih in
hipoteknih POSOJIL, UPRAVLJANJE HIS in posestev ter vse tozadevne BREZPLAČNE
INFORMACIJE, se vsem interesentom najljubše priporoča.
Postajališče cestne železnice. Zmerno pristojbina. Točna postrežba.

Jadranska banka - Beograd
Delniška glavica: Din 60,000.000. Rezerva: Din 32,515.000
Podružnice:
Bled, Cavtat, Celje, Dubrovnik, Ecegnovi, Jelsa, Jesenice, Korčula, Kotor, Kranj, Ljubljana, Maribor, Metković, Prevalje, Sarajevo, Split, Sibenik, Zagreb
Amerikanski oddelek.
Naslov za brzjavlj: JADRANSKA.
Afilirani zavodi:
JADRANSKA BANKA: Trst, Opatija, Wien, Zadar.
FRANK SAKSER STATE BANK, Cortlandt Street 82, New-York City.
BANCO YUGOSLAVO DE CHILE: Valparaiso, Antofagasta, Punta Arenas, Puerto Natales, Porvenir.

Premog
Oglje
Drva

Podpisana trdnja prodaja:
Trboveljski I^a premog
in bukovo oglje
iz svojega skladišča na južnem kolodvoru, ter
suha, trda in mehka drva
rezana v dolžino za kuhinjsko uporabo iz svojega skladišča na Zelenem hribu.
Premog in oglje se oddaja v detajlu v vrečah, ali en gros v celih vagonih z 10% popustom od fakturnega zneska za združene odjemalce ali posameznike.
Vsa goriva se odpremi po želji po naših vpregah na dom.
Naročniki naj se javijo pri podpisani trdnji:
„IMPEX“
ekspozitna in importna družba z o. z. v Ljubljani
Krekov trg šte. 10, I. nadstropje.

TRGOVSKA BANKA D. D., LJUBLJANA
Šelenburgova ulica šte. 1
(PREJ SLOVENSKA ESKOMPTNA BANKA)
KAPITAL in REZERVA Din 17,500.000.—
Izvršuje vse bančne posle najtočnejše in najkulantnejše.
Brzjavlj: Trgovska Telefon: 139, 146, 458

PODRUZNICE:
Maribor, Novo mesto, Rakek, Slovenjgradec, Slovenska Bistrica

EKSPOZITURE:
Konjice, Meža-Dravograd, Ljubljana (menjalnica v Kolo-dvorski ulici)

France Veber:

Problem spoznavanja in zmote.

11.

Kakor misli, tako razpadejo tudi ostali doživljaji v pristne in nepristne doživljaje. Ta dihotomija doživljanja velja torej tudi za naše predstave, naša čustva in stremjenja. V okviru predstav odgovarja pristnim mislim n. pr. ono gledanje, slisanje, dihanje itd., ki se vrši takorekoč spričo od prtihi oces, ušes, nosnic itd., dočim nastopa kot pristojno nepristno predstavljanje ono gledanje, slisanje, duhanje itd., ki se vrši n. pr. v spominu, fantaziji itd. Tudi pri tej priliki nikakor ne gre za vprašanje, kaj si predstavljam v prvem, kaj v drugem, temveč le za vprašanje, kako si kaj predstavilam (gledam, poslušam, duham itd.) v prvem in kako v drugem slučaju. Kakor pri mislih tako tudi tu ta razlika v predstavljanju vsaj načelno nikakor ne teče vzporedno z nikakršnimi predmetnimi razlikami predstavljanja; ker se tudi ne tiče vsebine predstave, temveč le deja predstave. Isto velja tudi za čustva in stremjenja, ki se tudi lahko brez ozira na vprašanje, spričo kakšnih objektov se v nas porajajo, vršijo na dvojen, namreč na pristen ali na nepristen način. Veselje, ki ga doživiš na podlagi svojega prepričanja, da si kaj vrlo uspelo, je v tem smislu pristnega značaja, isto veselje pa, ki ti zadošča le v to svrbo, da razumeš veselje svojega bližnjega na podlagi njegovega istega prepričanja, je pa pristojen nepristen korelat omenjenega tvojega pristnega veselja. Vse to sem bil podrobneje razvil že na drugem mestu (*»Uvod v filozofijo«*). — *»Sistem filozofije I.«* in hočem v sledečem orisati kratko le poseben zakon, ki stoji s to zanimivo dihotomijo celokupnega našega doživljanja v naitesnejši zvezi.

Ni dvoma, da se pričena naša duševnost le s pristojnimi pristnimi doživljaji, ker se vidi na prvi pogled, da bi bitje, ki še ni doživelo n. pr. nikakih pristnih predstav (recimo občutkov), tudi nikdar ne moglo doživeti katerikoli pristojnih nepristnih predstav, kar velja mutatis mutandis tudi za misli čustva in stremjenja. V tem smislu gre torej govoriti le našemu pristnemu doživljanju nekaj prvojen in primaren značaj, dočim pomeni vse nepristno doživljanje že neko višjo stopnjo našega psihičnega razvoja. (Prim. še uVode, str. 295 ss.) Tej zakoniti odvisnosti vsega nepristnega doživljanja vsaj od prejšnjega in elementarnega pristnega doživljanja pa odgovarja še druga in takorekoč njena negativna plat, namreč dejstvo, da pripada vsemu našemu nepristnemu doživljanju tendenca, preiti v pristno pristno doživljanje. O obstoju te zakonite tendence vsakega nepristnega doživljanja se kaj lahko prepričamo. Že otroku, ki pride iz katerikoli razlogov n. pr. do nepristnega gledanja kake hruske, stavbe, gore itd., ne zadošča to nepristno gledanje takó kakor pristno pristno gledanje sicer povsem istih pojavov. Isto velja tudi za njegovo poslušanje, duhanje itd. A tudi pri odraslem človeku ne pomeni pristno poslušanje n. pr. kake melodije isto kot pristno pristno poslušanje in to tudi v tem slučaju ne, kadar se njegovo nepristno poslušanje kake melodije glede natančnosti in pozornosti prav nič ne razlikuje od pristojnega pristnega poslušanja iste melodije.

Vsako nepristno predstavljanje česar koli pomeni namreč brez ozira na svojo »natančnost« vsaj v spoznavnem pogledu neko nižjo stopnjo predstavljanja nego je ona, ki pripada v tem pogledu vsakemu pristnemu predstavljanju. Vsako pristno predstavljanje je v spoznavnem smislu besede kvalitativno boljše predstavljanje nego njegov nepristen korelat in to brez ozira na vprašanje, ali gre pri tem v danem slučaju tudi za vzporedne razlike v objektivih tega predstavljanja ali ne. »Boljše« vidimo goro, slišimo melodijo, duhamo vonje itd., kadar je to naše gledanje, slišanje, duhanje pristnega značaja, nego kadar goro le nepristno gledamo, melodijo le nepristno slišimo, vonje le nepristno duhamo, in to tudi tedaj, kadar se to naše nepristno predstavljanje glede svoje natančnosti (namreč glede podatkov, ki jih nam kaže na gori, melodiji, vonjih) prav nič ne razlikuje od pristojnega pristnega predstavljanja. (Da pri razlikah med pristnim in nepristnim predstavljanjem česar koli vsaj načelno ne gre za razliko v natančnosti omenjenih podatkov na objektu tega predstavljanja, kaže lepo umetnikova sposobnost nepristnega in vendar natančnega predstavljanja pojavov n. pr. kake simfonije, ki si jih navaden človek z isto natančnostjo lahko predstavlja le na pristen način — »z odprtimi ušesi, očmi« itd.) Ravno zato pa, ker je vsako nepristno predstavljanje česar koli v spoznavnem pogledu kvalitativno slabše predstavljanje nego pristojno pristno predstavljanje, pripada vsakemu takemu nepristnemu predstavljanju zakonita tendenca, preiti v pristojno pristno predstavljanje. Isto velja za misli, čustva in stremljenja in to vsaj v toliko, v kolikor nastopajo v danem slučaju tudi naša čustva in stremljenja kot spoznavna sredstva. Da konstatiramo n. pr. lepoto kakega umotvora, vrednost kakega dejanja, moramo vsaj primarno spričo tega umotvora ali dejanja doživeti posebna čustva in to na pristen način. V kolikor bi naše čustvovanje spričo teh pojavov kazalo le nepristen značaj, bi tudi ne mogli priti do lastnega in v tem smislu živlega prepričanja o njihovi lepoti, vrednosti, sploh o katerikoli vrednosti ali ne vrednosti, ki jo na njih iščemo. Kakor je torej n. pr. pristno gledanje kako gore kvalitativno boljše gledanje te gore nego pristojno nepristno gledanje iste gore, tako je tudi katerokoli pristno čustvovanje spričo kakega pojava istovetno s kvalitativno boljšim »gledanjem« takšne ali drugačne vrednote tega pojava nego pristojno nepristno čustvovanje spričo istega pojava. Tudi pristno čustvovanje (isto velja za stremljenje) je torej v spoznavnem pogledu kvalitativno boljše čustvovanje nego njegovi nepristni korelati, zato ravno poslednja čustvovanja in stremljenja vsaj tedaj, ka-

dar nastopajo kot spoznavna sredstva, ista zakonita tendenca, preiti v pristojna pristna čustva in stremjenja.

V tej tendenci vsakega nepristnega doživljanja se javlja poseben zakon naše duševnosti, ki spominja v raznih ozirih na zakon gravitacije v naravoslovju. Kakor pripada kamenu, ki ga držim v roki, tendenca, pasti na tla, tako pripada v istem smislu nepristnemu doživljanju tendenca, pasti na nivo pristojnega pristnega doživljanja. In kakor pomeni gravitacijska tendenca kamena v moji roki le neko njegovo potencialno energijo, ki jo morejo efektivno sprožiti šele kakaterkoli zunaj kamena ležeče spremembe (n. pr. oddaljitve roke), tako pomeni tudi opisana tendenca vsakega nepristnega doživljanja le neko njegovo potencialno energijo, ki jo tudi morejo efektivno sprožiti šele izven njega stoječi činitelji. V tem smislu govorim torej o posebnem psihološkem gravitacijskem zakonu, s katerim izrekam, da pripada vsakemu nepristnemu doživljanju, nastopajočemu kot spoznavno sredstvo, potencialna energija za prehod k pristojnemu pristnemu doživljanju.

Nastane vprašanje, važno tudi za pojmovanje spoznavanja, kateri so torej oni drugi činitelji, ki jim gre moč, sprožiti orisano gravitacijsko tendenco predstavljanja in mišljenja, pretvarjati nepristno predstavljanje in mišljenje v pristno ali ga vsaj vzdržati v njegovi pristnosti. Ti činitelji so lahko dvojni: ali zgolj psihološkega ali pa nepsihološkega značaja in je torej tudi o vsakem pristnem predstavljanju in mišljenju reči, da ga lahko izvajamo ali že iz golih psiholoških činiteljev na istem subjektu ali pa nam takji činitelji v to svrho še nikakor ne zadoščajo. Naj sledi najprej nekaj primerov, ki rečeno tudi nazorno osvetljujejo.

Mislimo si človeka, ki mu je umrla njegova nadražila oseba in ki vedno na to osebo misli ter ima silno željo, jo vsaj enkrat še »videti«. In že se lahko vrši v tem človeku proces, ki pretvori njegovo nepristno predstavo one umrle osebe naenkrat v prikladno pristno predstavo iste osebe: Naš človek ono osebo naenkrat tudi »z odprtimi očmi« zagleda. Takih slučajev nahajamo dovolj v dnevnem življenju (vizijs!) kakor tudi n. pr. v pripovedni literaturi (Klara Milčič). Teoretično so to torej slučaji, ko prehaja nepristno predstavljanje edino na podlagi vzporednega čustvovanja in stremljenja v pristno pristno predstavljanje.

Mislimo si dalje človeka, ki doživlja iz kakršnih koli razlogov venomer, od dne do dne, od meseca do meseca, od leta do leta nepristne predstave nekega »drugega« svetla nego na katerem faktično živi. Tudi ta človek lahko prihaja edino na podlagi orisanega neprestanega nepristnega predstavljanja onega drugega sveta končno do pristnega predstavljanja istega drugega sveta, lahko končno isti drugi svet zopet »z odprtimi očmi« zagleda, se »z lastnim telesom« na njem sprehaja itd. (Don Quijote!)

Prav tako je znano, da lahko tudi sugestivni in drugi avtoritativni odnosi pretvarjajo nepristo predstavljanje kakršnih koli pojavov v pristojno pristno predstavljanje istih pojavov. Markantne osebnosti lahko cele mase dovedejo do tega, da slednje naenkrat tudi pristno zagledajo to, kar vidi po njihovem mnenju »z lastnimi očmi« njihov »preroke«. V dnevnem življenju pa je to sugestivno pretvarjanje nepristnega v pristno pristno predstavljanje postala malone že običaj, ki mastno redi celo točno špekulativno

O človeku, ki se potaplja ali ki se bori s smrtjo vsled mraza, je dalje znano, da mu na mah izginéjo pristne predstave vodnega pritiska, dušenja v grlu, mraza itd., ki jih nadomestijo pristne predstave n. pr. zelenih livad, po katerih se radostno »sprehaja«, prijateljev, s katerimi se veselo »razgovarja«¹ itd. O slednjih pristnih predstavah je zopet reči, da izvirja v takem slučaju njih pristnost zdaj samo iz trenutne biološke potrebe, iz okoliščine, da si organizem takega človeka vsaj za hip s a m pomaga iz trenutnega neznosnega stanja.

Tako bi lahko navedel še nebroj drugih primerov za takšno pristno predstavljanje kakršnihkoli pojavov, čigar pristnost izvira edino iz biološko-psiholoških činiteljev na istem subjektu. O vseh takih pristnih predstavah pa velja obenem, da nimajo nobene »spoznavne« vrednosti, temveč so samo tako zvanega halucinatoričnega značaja. Povsem drugačne so pa v tem pogledu vse naše takozvane zaznavne predstave, ki so tudi pristnega značaja, a se po tej pristnosti nikakor ne dajo izvajati iz golih biološko-psiholoških činiteljev na pristojnem subjektu. Da vidim pred seboj pisalni stroj, da stroj lahko konstantno tipam itd., pristnosti vseh takih in podobnih dnevnih naših predstav pojavov vnanjega sveta nikakor ne moremo izvajati ne iz kakega lastnega vzporednega čustvovanja in stremljenja, iz nikakega golega opetovanega ponavljanja pristojnih nepristnih predstav, iz nikakih golih sugestivnih odnošajev in tudi ne iz nikake trenutne biološko-psihološke potrebe po takem pristnem predstavljanju. O takem in samo o takem pristnem predstavljanju pa velja obenem, da nam v zadostni meri jamči tudi za faktičnost svojih objektov in da je torej v istini »zaznavnega«, ne pa samo »halucinatoričnega« značaja.

Vse to pa lahko naravnost dobesedno prenesem tudi na polje našega mišljenja. Mislimo si mater, ki iskreno ljubi svojega otroka, želeč mu vse najboljše lastnosti kakor v moralnem tako v intelektualnem pogledu, in ki ji pride zdajci na misel, kako bi bila zadovoljna, ako bi njen otrok de facto bil n. pr. kak velik talent. In že se lahko v tej materi sproži on proces, na podlagi katerega postane ona v doglednem času tudi efektivno prepričana o veliki talentiranosti svojega otroka in to — to je vsaj mogoče in se nšestokrat tudi efektivno dogaja — le na podlagi svoje ljubezni do svojega otroka, ozir. le na podlagi svoje tralne želje, da bi bil njen otrok velik talent.

Mislimo si človeka, ki živi vedno v takih istih okoliščinah, da sliši vedno ista mnenja, vedno iste nazore, sploh: ki je iz katerikoli razlogov — bodisi po svojem poklicu, bodisi vled družbe, v ka-

teri živi ali v katero vedno zahaja itd. — takšen, da doživlja šestetokrat iste misli in da se s svoje strani prav nič ne upira proti temu opetovanemu ponavljanju katerihkoli istih nazorov: nikakor ni potrebno, da bi takšna oseba, ko sliši takorekoč prvoč dotične nazore, bila o njih tudi že prepričana; zadoča, da jih umeva, t. j. da doživlja le pristojne nepristne misli. Ako pa pride ta oseba na orisani način v položaj, da doživlja toli in tolikrat te iste nepristne misli, da se vrši v njej to ponavljanje takih misli takorekoč od dne do dne, od meseca do meseca, od leta do leta, se že lahko v njej vrši — in šestetokrat se vse to tudi efektivno dogaja — oni proces, na podlagi katerega postane končno ta oseba tudi sama in sicer v danem slučaju popolnoma prepričana o omenjenih nazorih.

Mislilimo si dalje človeka, ki goji do neke druge osebe iz katerihkoli razlogov n. pr. veliko spoštovanje. V tem človeku se lahko že radi tega njegovega razmerja do omenjene druge osebe vrši proces, ki izpove v njem nebroj takih prepričani, o katerih le ve, da jih doživlja tudi ona druga oseba. Večkrat zadošča že, da izgovori ta oseba katerikoli stavek, ki izraža neko misel; kdor to osebo n. pr. visoko spoštuje, je že predisponiran, da vzame misel, ki jo izraža oni stavek, tudi sam za resnično t. j., da se njegova nepristna misel, ki jo rabi za umevanje omenjenega stavka, v hipu spremeni v pristojno pristno misel, v misel s prepričanjem. Niti ni treba, da gre pri tem baš za spoštovanje kakke druge osebe. Zadošča že dejstvo, da ima neka oseba kakršenkoli »sugestiven« vpliv na drugega človeka, pri tem vpliv, ki na sebi nima nič opraviči v vsebino ali smislom dotične misli: in vendar že ta vpliv zadošča, da postaja oseba, stoječa pod tem vplivom, neštetokrat le radi vpliva sama prepričana o vsem tem, o čemer je po njenem mnenju prepričan tudi oni, ki ima nanjo baš omenjeni vpliv.

Mislimo si končno človeka, ki sliši izreči misel, soglašajočo tudi sicer z njegovim dosedanjim življenjem, z njegovimi siceršnjimi ukrepi in tendencami, sploh s smerjo, ki jo tudi sicer kaže biološka stran njegove duševnosti. Tudi o takem človeku je reči, da je že podvržen onemu procesu, ki pretvarja omenjeno nepristno njegovo misel, zadoščajočo za umevanje pristojnega stavka, v isto, a pristno njegovo misel, t. j. misel z lastnim prepričanjem. Na tej zakonitosti sloni znano delstvo, da vidi svetovni optimist tudi katerekoli posamezne in še tako banalne pojave kaj rad v najboljši luči in da obratno pripisuje svetovni pesimist tudi vsem še tako uspešnim in velikopoteznim dogajanjem le slabe in brezpomembne strani. Na tem zakonu sloni dalje delstvo, da »svobodomislec« večkrat tudi v vprašanjih, indiferentnih za svoj svetovni nazor, kaj rad zavrača misli kakega »konfesionalca«, kar velja obratno tudi za zadnjega napram prvemu.

Kot pri predstavljanju sem torej tudi pri mišljenju lahko navedel iste četverne činitelje, iz katerih lahko izvira v danem slučaju pristnost naših misli in ki so obenem takšni, da iz njih izvirajočih prepričanj ne moremo smatrati za — spoznavanja. Kdor je o čemerkoli prepričan edino na podlagi vzporednega čustvovanja in stremljenja, ki samo nima nič opravka s smislom njegove misli, ali pa edino na podlagi orisanega opetovanega ponavljanja pristojnih nepristnih misli ali edino na podlagi začitranega zgolj biološkega soglasja ali nesoglasja one njegove misli, — še daleko prav nič ne »spoznava«, temveč se moti, to pa vsaj vselej tedaj, ko ono njegovo prepričanje sploh ne more nastopati drugače nego na podlagi takih in podobnih zgolj psiholoških činiteljev n a n j e m s a m e m. Nikakor ne trdim, da sem navedel že vse take faktorije, iz katerih izvira »zmoten značaj«! Izvestnega pristnega predstavljanja in mišljenja: že gorjenji primeri pa kažejo jasno skupno stran vseh takih činiteljev, ki jo lahko torej na kratko označim takole:

Kadarkoli se da pristnost kakega pred-
stavljanja ali mišljenja izvajati že iz zgolj psiholoških
činiteljev na pristojnem subjektu samem, ne gre za
»zaznavno« predstavljane tam in ne za »spozna-
vanje« tukaj. Samo tedaj, ko pristnosti kakega
predstavljanja ali mišljenja nikakor ne moremo iz-
vajati po vseh straneh že iz zgolj psiholoških čini-
teljev na pristojnem subjektu samem, lahko re-
čemo, da doživlja subjekt »zaznavno«, ne pa halu-
cinatoričnega predstavljanja ali da on »spoznava«,
ne pa se moti.

Da nahajamo tudi v okviru mišljenja v istini take pristne misli, taka prepričanja, ki se nikakor ne dajo po vseh straneh izvajati iz golih psiholoških čimteljev na pristojnem subjektu samem, kaže u. pr. pristno mišljenje matematika, prirodoslovca, jezikoslovca, tudi zgodovinarja itd.; o takih prepričanjih velja na prvi pogled, da jih ne moremo izvajati ne iz kakšne posebne čustvene strani pristojnega znanstvenika samega, ne iz kakega opetovanega ponavljanja njegovih pristojnih nepristnih misli, ne iz kakih avtoritativnih odnošajev med njim in drugimi osebami itd. Sicer imamo tudi tu slučaje takega izvora onih prepričanj, ki pa tembolj potrjujejo naše razlikovanje med spoznavanjem in zmožo, ker odpadejo vsa taka prepričanja, kakor hitro se izkaže ta njihov izvor, takoj iz okvira znanosti. Kakor hitro bi prišli u. pr. kakemu zgodovinarju na sled, da izvira pristnost nekaterih njegovih misli, tikajočih se kakih zgodovinskih oseb ali celih narodov, s a m o iz njegove čustvene strani, ki ga spaja s temi osebami in narodi, ali s a m o iz njegovega opetovanega ponavljanja starih nazorov o teh osebah in narodih ali s a m o iz kakršnihkoli avtoritativnih odnošajev itd., v istem hipu bi njegova zgodovinska prepričanja ne smatrali več za spoznavanja. Isto pa velja tudi za vse druge vede kakor tudi za vsa vsakdanja naša prepričanja.

Tako stojimo pred nekakim fundamentalnim paralelizmom med celokupnim golem predstavljajem in mišljenjem, ki se pokaže še v jasnejši luči, ako pomislimo, da smo baš vsemu nepristnemu mišljenju svojčas morali odreči kakor vsak »spoznavane« tako vsak »zmotene« značaj. Isto velja namreč tudi o vsem nepristnem predstavljaju. Kadar si kakoli predstavljamo samo s po-

močjo svoje predstavnne »fantazije«, stoji to predstavljanje tudi že načelno izven nasprotja med »zaznavnim« in »halucinatoričnim« predstavljanjem, dočim je vsako pristno predstavljanje baš ali zaznavnega ali pa samo halucinatoričnega značaja. Kakor smo torej glede mišljenja morali reči, da se spoznavanje od zmotne zgolj psihološko v ničemer ne razlikuje, ker gre v obojem slučaju dasi za pristno mišljenje, za mišljenje z lastnim prepričanjem, tako je zdaj tudi glede golega predstavljanja reči, da se »zaznavno« predstavljanje od »halucinatoričnega« zgolj psihološko v ničemer ne razlikuje, ker gre zopet v obojem slučaju prav za pristno predstavljanje. Kakor je tisti, ki se »moti«, da nekaj n. pr. biva, vendar hkrati »prepričan«, da ta pojav biva, tako tudi oni, ki si karkoli, n. pr. kako osebo samo »halucinatorično« predstavlja, vendar tudi ono osebo tudi »z lastnimi očmi vidi«, se je »z lastnimi rokami dotika« itd.

Iz vsega tega pa, ako prav sodim, dovolj jasno sledi, da razlike med zaznavnim in halucinatoričnim predstavljanjem ter med spoznavanjem in zmoto v ožjem pomenu besede sploh ne smemo iskati v nobenih internih psiholoških stranskih predstavljanja in mišljenja, kakor dela te z ozirom na mišljenje baš svojčas orisane evidenčna teorija, temveč da je ta razlika samo funkcionalnega značaja. Ta razlika namreč ne zadeva vprašanja, kako je predstavljanje in mišljenje samo v prvem, kako pa v drugem slučaju — v obojem slučaju gre namreč za pristno predstavljanje in mišljenje — temveč edino vprašanje, odkod izvira pristnost predstavljanja in mišljenja v prvem, odkod pa v drugem slučaju.

Glede slednjega vprašanja pa lahko zdaj v zvezi z orisanim psihološkim gravitacijskim zakonom izjavljam končno sledeče: Vsemu našemu nepristnemu doživljanju pripada, v kolikor nastopa kot spoznavno sredstvo, zakonita tendenca, preiti po tej ali drugi poti končno na nivo pristoinnega pristnega doživljanja. To velja v posebni meri še za predstavljanje in mišljenje, ki ju doživljamo predvsem baš v spoznavne svrhe. Tej gravitacijski tendenci predstavljanja in mišljenja pa lahko zadostijo ali goli psihološki drugotni čimtelji na pristoinem subjektu samem ali pa, vsaj končno, neki povsem drugačen in nepsihološki čimtelj, namreč nepsihološka faktičnost pristoinnih objektov onega predstavljanja in mišljenja. Ako velja slednje, gre vsaj načelno za »zaznavno« predstavljanje tam in za »spoznavanje« tu, ako pa prvo, za »halucinatorično« predstavljanje tam in za »zmoto« tu.

Seveda nam pa ta definicija spoznavanja tu zmote sama ne more dati odgovora na vprašanje, ali torej v danem slučaju kaj v istini »spoznavamo« ali pa se morda vendar »motimo«. To vprašanje sploh ne spada v psihologijo, sploh v nobeno posebno vedo, ker vsebuje odgovor na to vprašanje sploh vsako znanstveno delo in ker dajejo na to vprašanje vedno jasnejši odgovor sploh vse znanosti, to pa potom svojega neprestanega razvoja. Naše vprašanje pa se glasi popolnoma drugače: mi se ne vprašamo, ali v danem slučaju v istini kaj spoznavamo ali ne, temveč mi vprašamo, kaj je sploh spoznavanje in v čem se sploh spoznavanje razlikuje od zmote. Mi se torej pravzaprav samo vprašamo, kaka bi morala biti misel, ki bi jo morali imenovati ali »spoznavanje« ali pa »zmoto«.

Na to vprašanje pa smo dali zadosten odgovor s tem, da smo bistvo spoznavanja ali zmote določili s pomočjo takega ali drugačnega izvora pristnosti pristojnih misli. Ali pa izkira v danem slučaju pristnost kake faktične naše misli v istini iz nepsihološke faktičnosti njenega objekta ali pa morda vendar samo iz golih psiholoških čutilteljev na nas samih, je drugo vprašanje, ki ga z vso gotovostjo že radi omenjenega značaja vsakega človeškega razuma sploh nikoli ne moremo odločiti, temveč lahko sami več ali manj domnevamo, da velja prvo ali drugo.

Tako imamo pač čisto idejo spoznavanja. ki nas odvrča od vsega »krajnega skepticizma«, t. j. od mnenja, češ da je spoznavanje sploh samo prazna beseda, prav tako pa od vsakega dogmatizma, t. j. mnenja, češ da je naše spoznavanje tudi v poedinem slučaju takorekoč za vse čase veljavno. Mi hodimo srednjo pot, pripoznavajoč polno opravičenost idejnega razlikovanja med strogim spoznavanjem in zmoto, se pa obenem jasno zavedajoč, da lahko v vseh poedinih slučajih postane to, kar smatramo danes za resnično, pozneje napačno in narobe.

To pojmovanje je edino tudi v polnem soglasju z resničnim znanstvenim mišljenjem in z zgodovinskimi razvojem vseh znanosti. Tudi vse znanosti se iz nedovršenega stanja razvijajo v smeri vedno večje dovršenosti, dasi popolne dovršenosti nikoli ne morejo doseči. Tudi v okviru vseh znanosti nahajamo prepričanja, ki so se popreje s stališča istih znanosti smatrala za napačna in narobe. In kljub temu nepobitnemu faktu znanosti ne prenehajo, temveč se vedno naprej razvijajo. Tako pa je poglavitna naloga tudi vsake znanosti prav ta, da skuša vedno bolj izločiti orisani samo psihološki izvor pristojnih »znanstvenih« prepričanj, dasi moramo tudi tu totalno eliminacijo takega izviranja smatrati samo za končen idejni, faktično pa nikoli dosegljiv cilj vsake znanosti.

Podrobnejše sem pa to svoje pojmovanje spoznavanja razvil v svoji knjigi »Znanost in vera«, Pota in Cilji, zv. 15.—16., Ljubljana 1923. (Tiskovna zadruga.)

Franzensbad
sanatorij dr. Josipa Saloma

bivšega asistenta na kliniki v Beču, najmoderneje urejen z vse ženske, srčne in želodčne bolezni ter slabokrvnost.

Cene ugodne. (55 Kč na dan.)

